

Протас Оксана Любомирівна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна.
oksana.protas@cnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4176-8353>

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ І ЇХНІХ РОДИН: МОДЕЛІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Постановка проблеми. Сучасні суспільства, що переживають наслідки воєнних конфліктів, стикаються з масштабним викликом – забезпеченням повноцінної соціальної підтримки ветеранів та членів їхніх родин. Повернення військовослужбовців до мирного життя супроводжується складними психологічними, соціальними й економічними трансформаціями, що потребують комплексного міжвідомчого підходу. Ветерани є не лише носіями унікального бойового досвіду, а й вразливою соціальною групою, яка часто стикається з труднощами у сфері працевлаштування, відновлення здоров'я, міжособистісних відносин та самоідентифікації в мирному середовищі. Для членів їхніх родин цей період також стає випробуванням, оскільки вони беруть на себе значну частину емоційного та побутового навантаження, стаючи фактичними учасниками процесу реабілітації.

Проблема соціальної підтримки ветеранів у сучасній Україні набула особливої актуальності у зв'язку з масштабом повномасштабної війни, зростанням кількості осіб, які потребують реабілітації, та необхідністю створення стійких механізмів їх інтеграції в цивільне життя. Хоча на державному рівні діє розгалужена система соціальних гарантій, вона має фрагментарний характер, що ускладнює доступ до послуг і знижує ефективність допомоги. Недостатня координація між медичними, психологічними та соціальними інституціями, обмежені можливості місцевих громад,

а також низький рівень залучення громадських організацій та бізнесу перешкоджають формуванню цілісної моделі реабілітації. Відсутність інтегрованих програм, що поєднують матеріальну, психологічну й професійну підтримку, спричиняє зростання соціальної ізоляції, втрату мотивації до праці й посилення емоційних криз серед ветеранів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до проблеми соціальної підтримки та реабілітації ветеранів в Україні значно посилюється після початку повномасштабної війни, що зумовило потребу переосмислення підходів до їх інтеграції в мирне життя. У сучасних дослідженнях акцент робиться не лише на медико-психологічному відновленні ветеранів, а й на формуванні ефективних соціальних й освітніх механізмів реінтеграції, розвитку місцевих ініціатив і зміцненні інституційної спроможності громад (Єгоричева, 2024). У працях О. Голубєва порушено проблему регіональної диференціації соціальної підтримки ветеранів у контексті економічної нестабільності. Автор підкреслює, що значна частина ефективних ініціатив реалізується не на державному, а саме на місцевому рівні, де громади демонструють гнучкість у реагуванні на індивідуальні потреби ветеранів. О. Голубєв доводить, що саме децентралізація соціальної політики та створення партнерських платформ між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськими організаціями є ключем до стійкої моделі підтримки

в умовах соціально-економічної кризи (Голубєв, 2024). Значний внесок у розвиток теоретико-методологічної бази зробила І. Сопілко, яка розглядає інклюзію та реабілітацію військових як єдиний системний процес. У своїх висновках дослідниця обґрунтовує необхідність розроблення інтегрованого підходу, який поєднує правовий, соціальний, психологічний, медичний та освітній аспекти відновлення. Авторка наголошує на важливості створення єдиного реабілітаційного простору в Україні, де кожен ветеран мав би персоналізований маршрут повернення до активного життя, що передбачає юридичний супровід, професійну адаптацію та підтримку сім'ї (Сопілко, 2025). Питання соціальної реінтеграції ветеранів розглядає Т. Захаріна, яка вводить поняття реінтеграційного потенціалу ветеранів як сукупності соціальних, психологічних і культурних ресурсів особистості, що визначають здатність адаптуватися до цивільного життя. Авторка доводить, що реінтеграційний потенціал формується не лише під впливом державних програм, а й через активну взаємодію з громадою, участь у волонтерських ініціативах і соціальних проєктах. У своїй роботі вона підкреслює, що ефективність реінтеграції залежить від соціальної включеності ветерана, рівня підтримки з боку оточення та можливостей для самореалізації (Захаріна, 2023). Комплексний соціальний контекст підтримки ветеранів досліджують Г. Слосанська та ін., які аналізують взаємозв'язок між соціальною підтримкою ветеранів і їхніх сімей під час війни та в перехідний повоєнний період. Вони підкреслюють, що якісна підтримка повинна охоплювати не лише ветерана, а і його сімейне оточення, оскільки саме сім'я є центральною ланкою в процесі психологічного відновлення (Слосанська, Горішна, Бибик, Криницька, 2023). Дотично до цього в праці О. Протас акцентовано на соціально-педагогічному супроводі дітей із сімей, які постраждали внаслідок воєнних дій, що узгоджується з потребою сімейно-центричних підходів у програмах підтримки родин ветеранів. Важливу роль у формуванні практичних моделей реабілітації відіграють наукові розробки у сфері освіти та

спорту (Протас, 2017). Так, Л. Клос та ін. обґрунтовують ефективність інтеграції процесів комплексної реабілітації ветеранів у діяльність закладів вищої освіти. Вони пропонують розглядати університети як простір соціальної терапії, де навчання, психологічна підтримка та соціальні комунікації поєднуються в єдину відновлювальну систему. Залучення ветеранів до освітнього середовища сприяє їхній особистісній реконструкції, формує нову професійну ідентичність і зменшує соціальну ізоляцію. Дослідники підкреслюють, що саме освітня інклюзія є одним із найефективніших інструментів довгострокової соціальної інтеграції (Клос, Блавт, Ковальчук, 2024). Не менш інноваційний підхід пропонує М. Коллегаєв, який розглядає спортивно-оздоровчий туризм як дієвий засіб реабілітації ветеранів. У своїй роботі автор демонструє, що активні рекреаційні практики сприяють не лише фізичному відновленню, а й психологічній стабілізації, формуванню нових соціальних зв'язків і підвищенню самооцінки учасників. Такий підхід відповідає світовим тенденціям у сфері реабілітації, де фізична активність розглядається як інструмент розвитку стресостійкості та соціальної взаємодії (Коллегаєв, 2024). Узагальнення сучасних досліджень дає змогу констатувати, що в українській науковій думці сформувався перехід від фрагментарного вивчення проблем ветеранів до розуміння соціальної підтримки як системного, багаторівневого процесу. Основними тенденціями є: переорієнтація на індивідуалізовані моделі реабілітації; посилення міжсекторальної взаємодії між державою, громадами та громадськими організаціями; впровадження інноваційних підходів у сфері освіти, спорту та ментального здоров'я. Незважаючи на суттєвий прогрес, залишаються недостатньо розробленими питання інтеграції родин ветеранів у систему соціальної підтримки, оцінювання ефективності реабілітаційних програм і створення єдиного національного реєстру послуг.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексне дослідження сучасних підходів до соціальної підтримки ветеранів та членів їхніх родин.

Завдання статті: проаналізувати теоретичні основи соціальної підтримки ветеранів, зокрема підходи до розуміння соціальної адаптації, соціально-психологічної реабілітації та інтеграції в цивільне життя; схарактеризувати національну нормативно-правову базу України у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей; дослідити провідні зарубіжні моделі реабілітації ветеранів (на прикладі США, Канади, Ізраїлю, країн ЄС) та визначити можливості їх адаптації до українського контексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками Україна переживає глибоку соціально-економічну кризу, пов'язану з повномасштабним вторгненням, яка відчутно вплинула на всі сфери життя громадян. Однією з найбільш уразливих категорій стали ветерани воєнних дій, які потребують не лише матеріальної, а й психологічної та соціальної підтримки. Станом на 2023 рік у країні нараховувалося понад пів мільйона ветеранів, а за прогнозами Міністерства у справах ветеранів, після завершення війни їх кількість може зрости до 4–5 мільйонів осіб (Голубєв, 2024). Це свідчить про необхідність розбудови системної державної політики, спрямованої на забезпечення доступу ветеранів до якісних соціальних послуг та створення ефективної інфраструктури їх підтримки. Водночас ключовим аспектом цієї підтримки є інформування та спрощення процедур отримання послуг. Без зрозумілих механізмів подання заяв, консультацій та супроводу навіть добре розроблені програми залишаються лише формальністю. Особливої уваги потребує питання психологічної адаптації ветеранів до мирного життя, адже значна частина з них стикається з посттравматичним стресовим розладом (далі – ПТСР), депресією та іншими наслідками бойових дій. За результатами досліджень, близько 20 % учасників бойових дій мають симптоми ПТСР, що робить психологічну підтримку невід'ємним складником державної ветеранської політики та показником ефективності соціально-правового моніторингу (Голубєв, 2024).

В українському законодавстві поняття «ветеран» має широке значення і включає не

лише осіб, які безпосередньо брали участь у бойових діях, а й учасників військових операцій, людей з інвалідністю внаслідок війни та членів сімей загиблих військовослужбовців. Відповідно до статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Верховна Рада України, 1993), до ветеранів належать ті, хто захищав Батьківщину або виконував військовий обов'язок на території інших держав. До цієї категорії входять учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та учасники війни, кожна з яких має окремо визначений правовий статус. Зокрема, стаття 6 Закону № 3551 окреслює коло осіб, що належать до учасників бойових дій, а стаття 7 визначає категорії громадян, які набули інвалідності внаслідок війни (Голубєв, 2024; Верховна Рада України, 1993). Такий підхід забезпечує більш комплексне бачення поняття «ветеран» у контексті соціального захисту та дає змогу здійснювати адресний моніторинг ефективності правових гарантій, передбачених для різних груп ветеранів.

Соціальна підтримка ветеранів є багатовимірною категорією, що охоплює сукупність державних, інституційних і громадських заходів, спрямованих на відновлення соціального статусу, фізичного й психологічного здоров'я, а також забезпечення повноцінної участі ветеранів у суспільному житті. У контексті сучасної соціальної політики це поняття поєднує елементи правового захисту, соціального забезпечення, психосоціальної допомоги та професійної реінтеграції. З позицій прав людини соціальна підтримка є реалізацією конституційного обов'язку держави гарантувати гідність і рівні можливості для осіб, які брали участь у захисті країни. Вона ґрунтується на принципах справедливості, солідарності та недискримінації, що набувають особливої ваги в умовах післявоєнного суспільного відновлення. Під соціальною підтримкою у вузькому значенні слід розуміти систему цілеспрямованих дій, спрямованих на компенсацію втрат, пов'язаних із військовою службою, – від матеріального забезпечення до створення умов для самореалізації ветерана в мирному

середовищі (Слозанська, Горішна, Бибик, Криницька, 2023). У ширшому значенні вона включає інституційні та неформальні механізми соціальної взаємодії, де держава, громада та громадянське суспільство є партнерами в процесі повернення ветерана до цивільного життя (Попик, 2024). Так, соціальна підтримка розглядається не лише як допомога окремії соціальній групі, а і як важливий компонент національної безпеки та соціальної згуртованості. Вона виконує стабілізаційну функцію, сприяючи відновленню довіри між громадянами та державними інституціями, зміцненню соціального капіталу та формуванню культури вдячності тим, хто захищав країну.

Соціальна адаптація ветеранів є ключовим етапом процесу повернення до цивільного життя і відновлення їхньої соціальної ідентичності. У науковій літературі вона розглядається як двоетапний процес, що поєднує психологічну та соціально-економічну компоненти. Психологічна адаптація охоплює подолання наслідків бойового досвіду, прийняття нової соціальної ролі, відновлення емоційної рівноваги та нормалізацію міжособистісних контактів. Особливої уваги потребує робота з ПТСР, відчуттям провини вижившого, тривожністю й агресією, що часто супроводжують демобілізованих осіб. Ефективна психологічна реабілітація включає мультидисциплінарну допомогу: індивідуальні консультації, групову терапію, арт- і трудотерапію, а також підтримку родин, які є важливою ланкою у відновленні соціальної стабільності ветерана (Angel et al., 2018; Жара, 2024).

Соціально-економічна адаптація полягає у відновленні здатності до самозабезпечення через працевлаштування, опанування нової професії, забезпечення житлом і доступу до освіти. Ключову роль тут відіграють державні програми перекваліфікації, гранти на створення малого бізнесу, пільгове кредитування та інклюзивні освітні ініціативи. Важливим чинником є також участь у ветеранських спільнотах, які формують середовище взаємної підтримки, обміну досвідом і відчуття належності (Захаріна, 2023). Успішна адаптація неможлива без залучення родини та громади: саме

ці соціальні інститути сприяють формуванню відчуття безпеки та соціальної включеності. Водночас адаптаційний процес часто супроводжується низкою бар'єрів. Серед найпоширеніших – стигматизація ветеранів, що може проявлятися як у побоюваннях роботодавців, так і в упереджених соціальних стереотипах; втрата ідентичності, коли людина не може інтегрувати військовий досвід у мирне життя; обмежені ресурси соціальної інфраструктури, зокрема нестача спеціалізованих реабілітаційних центрів, психологів і соціальних працівників. Подолання цих викликів потребує системного підходу, міжвідомчої координації та розвитку партнерства між державою, місцевими громадами й недержавним сектором (Слозанська, Горішна, Бибик, Криницька, 2023).

Інтеграція ветеранів у цивільне життя є кінцевою метою процесу соціальної реабілітації, що передбачає повноцінне включення ветерана в соціальні, економічні та культурні відносини суспільства. У теоретичному вимірі соціальна інтеграція трактується як процес відновлення взаємозв'язків між особистістю та суспільством, де обидві сторони адаптуються до нових умов. Вона має три взаємопов'язані рівні: економічний, соціокультурний та інституційний. Економічна інтеграція передбачає відновлення професійного статусу ветерана, повернення до ринку праці або започаткування власної справи. Розвиток ветеранського підприємництва не лише сприяє матеріальній самостійності, а й створює соціально відповідальне бізнес-середовище, орієнтоване на підтримку побратимів (Цимбалюк, Колосок, 2024).

Соціокультурна інтеграція виражається через участь ветеранів у громадському житті, волонтерських рухах, культурних ініціативах та проєктах з патріотичного виховання молоді. Така активність сприяє формуванню позитивного іміджу ветерана як носія цінностей служіння, солідарності та громадянської зрілості. Інституційна інтеграція стосується ефективної взаємодії ветеранів із державними органами, системою місцевого самоврядування, службами зайнятості, соціального захисту та охорони здоров'я. Її успішність визначається

прозорістю процедур, довірою до інституцій та залученням ветеранських організацій до формування політики (Кравченко, 2025).

Нині нормативно-правова база соціальної підтримки ветеранів України (табл. 1) є складною, багаторівневою системою, що поєднує базові закони, підзаконні акти та спеціальні програми, спрямовані на реабілітацію, психологічне відновлення, професійну адаптацію і соціальну інтеграцію осіб, які пройшли військову службу. Її розвиток відображає еволюцію підходів держави – від формального надання пільг до впровадження комплексних моделей реабілітації та соціального повернення ветеранів у цивільне життя.

Базовим документом системи є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Верховна Рада України, 1993), який визначає категорії ветеранів, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та членів сімей загиблих, а також закладає принципи рівності, гідності та гарантованого державою соціального захисту. Закон окреслює широкий спектр пільг – від медичного забезпечення до професійної адаптації, але головне – формує правову ідентичність ветерана як носія особливого статусу, визнаного суспільством.

Другим важливим елементом правового поля є Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (Верховна Рада України, 2020), який деталізує систему відновлення працездатності, соціальної активності та психологічної стабільності осіб, що зазнали поранень або втратили функціональні можливості. У контексті ветеранів цей акт визначає механізми індивідуальних програм реабілітації, що передбачають не лише медичні заходи, а й професійне перенавчання, соціальний супровід і підтримку родин, які є ключовим елементом процесу відновлення.

З ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я, реабілітації, соціального захисту» (Верховна Рада України, 2023) відбувся перехід до сучасної парадигми ветеранської політики, зорієнтованої на реінтеграцію, психосоціальну підтримку та запровадження міжнародних практик. Закон посилює роль медичних, психологічних і соціальних сервісів, передбачає розбудову мережі реабілітаційних центрів, інтеграцію в систему охорони здоров'я інноваційних методів лікування (зокрема, ПТСР), а також створення партнерських механізмів взаємодії держави з громадськими організаціями ветеранів.

Таблиця 1

Нормативно-правова база соціальної підтримки ветеранів

Назва нормативного акта	Основне призначення / охоплення	Ключові положення, що стосуються ветеранів та їх підтримки
Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ	Визначає статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту	Стаття 4 визначає категорії ветеранів; гарантує пільги, соціальний захист, реабілітацію
Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-ІV	Закон про права, реабілітацію та соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю – важливий для ветеранів із пораненнями / інвалідністю	Визнає ветеранів серед осіб з інвалідністю; встановлює індивідуальні програми реабілітації; передбачає медико-соціальну та трудову інтеграцію
Закон України «Про внесення змін до деяких законів щодо охорони здоров'я, реабілітації, соціального захисту ...» від 21.08.2024 № 3911-ІХ	Оновлення законодавства в галузі реабілітації, охорони здоров'я, соціального захисту – модернізація підтримки ветеранів	Передбачає вдосконалення медичної та реабілітаційної допомоги; забезпечення пільг, створення умов для соціальної інтеграції ветеранів
Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни...» від 18.03.2024 № 307-п	Конкретний порядок надання ментальної, фізичної, психологічної реабілітації та адаптації ветеранів і членів їхніх сімей	Встановлює перелік програм реабілітації, обов'язкові умови, терміни; передбачає підтримку сімей ветеранів; акцент на інтеграції через спорт, психологію, професійне поведіння

Джерело: складено автором на основі (Верховна Рада України, 1993; Кабінет Міністрів України, 2020; Міністерство у справах ветеранів України, 2022; Верховна Рада України, 2023).

Завершує цей правовий комплекс постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. № 307-п «Про затвердження плану заходів щодо реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей» (Кабінет Міністрів України, 2024), яка конкретизує практичні інструменти реалізації державної ветеранської політики. Вона передбачає надання ментальної, психологічної, фізичної та професійної реабілітації ветеранів війни та членів їхніх сімей. Постанова впроваджує цільові програми з відновлення, спортивної реабілітації, розвитку кар'єрних навичок, створює умови для адаптації ветеранів у громадах, підсилює роль місцевих органів влади в забезпеченні доступу до реабілітаційних послуг.

У сукупності ці акти утворюють інтегровану систему соціальної підтримки, що поєднує

медичну, психологічну, економічну та освітню компоненти (табл. 2). Вони поступово формують українську модель соціальної реабілітації, засновану на принципах гідності, інклюзивності та партнерства між державою, громадою і ветеранським середовищем (Міністерство у справах ветеранів України, 2022). Така модель не лише дає змогу компенсувати наслідки війни, а й створює умови для повноцінного повернення ветеранів та їхніх родин у суспільне життя, забезпечуючи їм можливості для розвитку, самореалізації та участі в економічному й культурному відродженні країни.

Ключовим принципом є людиноцентричність, тобто орієнтація на індивідуальні потреби кожного ветерана, його сім'ї та громади. Реабілітаційна система передбачає фізичне відновлення, професійну адаптацію, соціальну підтримку, психотерапію, туризм і рекреацію

Таблиця 2

Основні напрями реабілітації та реінтеграції ветеранів в Україні

Напрямок реабілітації / реінтеграції	Зміст та ключові заходи	Очікувані результати та соціальний ефект	Основні суб'єкти реалізації
1	2	3	4
1. Психологічна та психотерапевтична реабілітація	Індивідуальна і групова психотерапія, кризове консультування, програми з подолання ПТСР, емоційної дестабілізації, формування мотивації до життя	Зменшення рівня тривожності, агресії, депресії, відновлення самооцінки, психологічної рівноваги; покращення стосунків у родині	Заклади охорони здоров'я, центри психосоціальної допомоги, ветеранські простори, неурядові організації психологічного спрямування
2. Фізична та фізкультурно-спортивна реабілітація	Фізичні тренування, адаптивний спорт, реабілітаційні програми після поранень, рухова терапія за принципом «рівний рівному»	Відновлення фізичних функцій, поліпшення моторики, зниження симптомів ПТСР; посилення командного духу, соціалізації через спорт	Міністерство у справах ветеранів, Мінмолодьспорту, ветеранські простори, приватні реабілітаційні центри
3. Економічна реінтеграція та працевлаштування	Професійна перепідготовка, курси перекваліфікації, підтримка самозайнятості, мікрокредитування та бізнес-гранти для ветеранів	Підвищення рівня зайнятості серед ветеранів; створення робочих місць; формування економічної стабільності родин ветеранів	Державна служба зайнятості, Мінекономіки, ветеранські ГО, приватний бізнес
4. Соціально-психологічна підтримка та соціальний захист	Надання соціальних послуг, соціальних виплат, медичного страхування, житлових програм; індивідуальний супровід ветеранів і членів їхніх родин	Підвищення соціальної безпеки та довіри до держави; стабілізація психоемоційного стану сімей ветеранів; запобігання соціальній ізоляції	Міністерство соціальної політики, органи місцевого самоврядування, соціальні служби, громадські організації
5. Освітня та професійна реабілітація	Освітні програми для ветеранів, опанування нових професій, створення Центрив ветеранського розвитку при ЗВО, підтримка академічної мобільності	Розвиток особистісного потенціалу ветеранів; підвищення кваліфікації; сприяння професійній інтеграції в мирне суспільство	МОН, університети, освітні фонди, міжнародні програми

1	2	3	4
6. Туристично-рекреаційна реабілітація	Організація туристичних поїздок, екскурсій, відпочинку в природному середовищі, культурних заходів і подорожей	Психологічне розвантаження, відновлення соціальних зв'язків, формування позитивного сприйняття життя після війни	Туристичні асоціації, ветеранські спільноти, органи місцевої влади
7. Соціокультурна реабілітація	Участь у культурних подіях, творчих майстернях, фестивалях, мистецьких ініціативах; розвиток духовності й культурної самореалізації	Поглиблення соціальних контактів; формування почуття належності до спільноти; відновлення життєвої мотивації	Будинки культури, ветеранські простори, культурні центри, громади
8. Громадянська та волонтерська активність	Участь у громадських організаціях, ветеранських об'єднаннях, ініціативах взаємодопомоги; участь у формуванні місцевої політики	Розвиток активного громадянства; зміцнення почуття соціальної значущості ветеранів; підвищення рівня довіри в суспільстві	Ветеранські НУО, волонтерські рухи, органи влади, громадські ради
9. Родинна (сімейна) реабілітація	Психологічна підтримка сімей ветеранів, програми спільного дозвілля, робота з дітьми ветеранів, сімейна терапія	Зміцнення сімейних зв'язків, зниження напруження в родині, покращення психологічного клімату; формування спільного досвіду подолання труднощів	Центри соціальних служб, психологічні служби, ветеранські простори, громадські об'єднання сімей військових

Джерело: складено на основі (Кабінет Міністрів України, 2023; Міністерство у справах ветеранів України, 2023; Міністерство соціальної політики України, 2024).

як методи емоційного зміцнення, а також розвиток ветеранських ініціатив і волонтерської активності, що сприяють формуванню почуття гідності та суспільної значущості. У такій інтегрованій моделі ветеран розглядається не як об'єкт допомоги, а як активний суб'єкт відновлення і розвитку, здатний зробити вагомий внесок у розбудову громади та держави. Саме міжсекторальна співпраця – держави, громадянського суспільства, бізнесу й освітніх інституцій – є основою для створення стійкої, гуманної та ефективної системи реінтеграції ветеранів і їхніх родин (Слозанська, Горішна, Бирик, Криницька, 2023).

Економічна реінтеграція є ключовим елементом соціальної підтримки ветеранів, адже саме вона забезпечує можливість гідного життя, фінансової стабільності та самореалізації після повернення до цивільного середовища. Працевлаштування – це не лише засіб економічного відновлення, а й інструмент психологічної адаптації, що допомагає ветерану відчувати власну корисність, відповідальність і належність до спільноти. У науковому вимірі економічна реінтеграція охоплює професійну

перепідготовку, розвиток підприємництва, створення нових робочих місць, доступ до кредитів і грантів, а також залучення приватного сектору до програм зайнятості. Вона має на меті не просто повернути ветерана до праці, а інтегрувати його в сучасну економіку через опанування нових компетентностей, розвиток бізнес-ініціатив і цифрових навичок. Практика свідчить, що найбільш успішними є моделі, побудовані на принципах державно-громадянського партнерства, коли служби зайнятості, місцева влада, бізнес і ветеранські організації координують свої дії. Такі програми створюють умови для довготривалої зайнятості, самозайнятості та економічної мобільності, що, врешті, сприяє не лише добробуту ветеранів, а й зміцненню соціальної стабільності держави загалом (Голубєв, 2024).

Згідно з аналітичним звітом SCORE «Реінтеграція ветеранів АТО та ООС» (Міністерство у справах ветеранів України, 2023), процес економічного повернення ветеранів до цивільного життя залишається одним із найсерйозніших викликів для соціально-економічного розвитку України. Дослідження показало, що рівень

безробіття серед ветеранів суттєво перевищує середній по країні – близько 13% проти 8% у загальній вибірці. Найбільших труднощів із працевлаштуванням зазнають молоді ветерани в середніх містах (із населенням від 50 до 500 тисяч осіб), де безробіття сягає 22%, тоді як у великих містах цей показник становить лише близько 3%. Особливо гострою є ситуація в сільській місцевості, де спостерігається дефіцит робочих місць і доступу до програм перекваліфікації (Клос, Блавт, Ковальчук, 2024). Це свідчить про нагальну потребу створення регіонально орієнтованих програм економічної інтеграції, які враховують специфіку кожної громади. Водночас звіт підкреслює важливість співпраці між міськими та сільськими ветеранськими організаціями, що може забезпечити обмін досвідом, розширити можливості працевлаштування й підтримати ветеранів на шляху до фінансової незалежності та соціальної стабільності (Міністерство у справах ветеранів України, 2023).

У багатьох країнах світу – зокрема в США, Канаді, Австралії, Німеччині та Великій Британії – сформовано ефективні моделі підтримки ветеранів, спрямовані на їх успішне повернення до цивільного ринку праці. Основна увага приділяється не лише фінансовій допомозі, а й створенню умов для перекваліфікації, опанування нових професій і побудови кар'єри після служби. Показовим прикладом є американська програма GI Bill, яка надає ветеранам можливість здобути вищу освіту або професійну підготовку за рахунок державного фінансування. У європейських країнах акцент робиться на системній кар'єрній підтримці. Так, у Німеччині та Великій Британії діють спеціалізовані центри допомоги ветеранам, що пропонують консультивання, супровід під час пошуку роботи та адаптаційні курси. Особливо у Великій Британії підкреслюється важливість переосмислення військового досвіду – його трансформації в затребувані цивільні навички, що дає змогу ветеранам успішно інтегруватися в сучасне економічне середовище (Коллегаєв, 2024).

Дослідження, проведене Міжнародною організацією з міграції (далі – МОМ)

у 2019 році, виявило, що третина ветеранів відчувають себе виключеними із суспільного життя, а майже половина стикалися з упередженим або несправедливим ставленням у повсякденному житті. Такі показники свідчать про те, що проблема реінтеграції має не лише економічний, а й глибокий соціально-психологічний вимір. За даними опитування МОМ у 2021 році, 22% ветеранів після завершення служби повідомили про сильний емоційний стрес, зокрема жінки – у півтора раза частіше, ніж чоловіки. З початком повномасштабної війни ця тенденція лише посилилася: близько 30% ветеранів визначають потребу в психологічній реабілітації як нагальну (Захаріна, 2023). Такі результати демонструють, що ефективна модель соціальної підтримки має поєднувати психологічну допомогу, професійну адаптацію, освітні можливості та підтримку з боку суспільства. Лише інтегрований підхід – де реабілітація поєднується з можливістю реалізації в цивільному житті – дасть змогу створити умови для повноцінного повернення ветеранів та їхніх родин у соціальну тканину країни (Сопілко, 2025).

Розглядаючи ізраїльську модель реабілітації ветеранів, слід зауважити, що поняття ветеранства там має власну специфіку, що ґрунтується на загальному військовому обов'язку для більшості громадян. Замість терміна «ветеран» в ізраїльському суспільстві переважно використовується поняття «демобілізований з військової служби» (meshurar mishrut bzava). Це пояснюється тим, що майже кожен громадянин країни проходить службу в армії оборони Ізраїлю, зберігаючи статус резервіста протягом тривалого часу. Так, для ізраїльтян військова та цивільна сфери тісно переплетені: люди регулярно переходять між ними, підтримуючи готовність обороняти державу (Слозанська, Горішна, Бибик, Криницька, 2023). Ізраїльський підхід демонструє, що ефективна соціальна підтримка ветеранів базується на комплексному баченні їхніх потреб – від медичної і психологічної допомоги до освіти та соціальної інтеграції. Така система забезпечує не лише відновлення після служби, а й повернення до активної участі в суспільному житті,

спираючись на тісну взаємодію державних і громадських структур, включно з ветеранськими організаціями. Цей досвід може стати цінним орієнтиром для України в удосконаленні нормативно-правової бази та формуванні на її основі власної моделі реабілітації та інтеграції ветеранів і їхніх родин (Кравченко, 2025).

На сьогодні Державна служба зайнятості України реалізує низку програм, спрямованих на підтримку ветеранів у пошуку роботи та створенні власного бізнесу. Ці ініціативи покликані допомогти ветеранам не лише знайти стабільне працевлаштування, а й реалізувати свій потенціал як підприємців і роботодавців. Зокрема, пропонуються консультації щодо розробки бізнес-планів, менторська підтримка, гранти на старт бізнесу та навчальні програми з основ підприємництва (Васильєва-Халатникова, Брусенко, 2024). Особливо важливим напрямом є підтримка ветеранського підприємництва. За даними досліджень, близько 60 % ветеранів прагнуть відкрити власну справу (Клос, Блавт, Ковальчук, 2024). Але з початку дії програми «Власна справа» тільки 837 ветеранів та членів їхніх родин отримали гранти на суму майже 400 млн грн, а в межах ініціатив #Варто від УВФ – до 1,5 млн грн на бізнес-проекти. Ще ветерани також можуть скористатися програмою «Доступні кредити 5–7–9%», у межах якої до середини 2024 року видано позик на 227,3 млрд грн (Міністерство соціальної політики України, 2024). У 2023–2024 роках фінансування державної підтримки ветеранів та їхніх родин значно зросло. У 2023 році на ці потреби з держбюджету було виділено 6,84 млрд грн, з яких 5,5 млрд грн спрямували на забезпечення житлом, 540 млн грн – на програми психологічної реабілітації та професійної адаптації, а 245 млн грн – на ініціативи Українського ветеранського фонду. У 2024 році обсяг фінансування зріс до 14,3 млрд грн, з яких 3,2 млрд грн призначено на підготовку фахівців, що супроводжуватимуть ветеранів у громадах. Однак в умовах війни внутрішніх фінансових ресурсів недостатньо, тому держава активно залучає міжнародні гранти, інвестиції

та гуманітарну допомогу. Серед ключових донорів – IREX, що через програму Ukrainian Rapid Response Fund (URRF) надає гранти від 20 000 до 250 000 дол. США, а також MOM, яка за підтримки МЗС Японії фінансує проекти до 15 тис. євро для ветеранських організацій. Значну роль відіграють й освітні ініціативи, як-от проєкт DVV International, що сприяє реінтеграції через навчання (Міністерство соціальної політики України, 2024). Водночас українські громадські організації наголошують, що міжнародне фінансування часто концентрується в руках великих структур, тоді як місцеві ініціативи отримують обмежений доступ до ресурсів. Це потребує перегляду підходів донорів, скорочення бюрократії та орієнтації на реальні потреби ветеранів – насамперед тих, хто прагне самостійно створювати робочі місця через власний бізнес (Протас, 2017).

Висновки. У процесі аналізу теоретичних основ соціальної підтримки ветеранів визначено, що вона є багатовимірною категорією, що поєднує соціальний, правовий, психологічний і економічний компоненти. Соціальна підтримка розглядається не лише як система пільг і гарантій, а і як інструмент відновлення людського потенціалу, що забезпечує адаптацію, соціально-психологічну реабілітацію та повноцінну інтеграцію ветеранів у суспільне життя. Визначено, що ключовими складниками є соціальна адаптація, спрямована на подолання наслідків бойового досвіду та відновлення соціальної ролі; соціально-психологічна реабілітація, яка передбачає подолання ПТСР, стабілізацію емоційного стану, сприяння інтеграції ветеранів у соціум; соціально-економічна інтеграція, що реалізується через працевлаштування, освіту й підприємництво.

Схарактеризовано національну нормативно-правову базу України у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. Вона представлена багаторівневою системою законів і підзаконних актів, які формують цілісний механізм підтримки. Базовими документами є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон «Про реабілітацію осіб з інвалідністю

в Україні» та Закон № 3911-IX від 2024 р., що модернізував систему медичної, психологічної та соціальної допомоги. Постанова Кабінету Міністрів № 307-п від 18 березня 2024 р. конкретизувала механізми реалізації цих гарантій. У сукупності ці акти формують перехід від моделі формального пільгового забезпечення до інтегрованої політики реабілітації та реінтеграції ветеранів у цивільне середовище.

Досліджено зарубіжні моделі соціальної та психологічної реабілітації ветеранів (на прикладі США, Канади, Ізраїлю, країн ЄС), які демонструють високий рівень інституційної узгодженості та людиноцентричності. Для

США характерна орієнтація на освіту й професійну підготовку (програма GI Bill), у Канаді – мультидисциплінарні центри психологічної реабілітації та спільна участь держави й ветеранських спільнот у формуванні політики. Європейські країни, зокрема Німеччина та Велика Британія, роблять акцент на кар'єрному консультуванні та трансформації військового досвіду в цивільні компетентності. Ізраїльська модель вирізняється глибокою інтеграцією військової служби в суспільну структуру, де підтримка ветеранів реалізується через постійну взаємодію державних і громадських інституцій.

Література

1. Голубев О. В. Ініціативи підтримки ветеранів на регіональному рівні в Україні в умовах соціально-економічної кризи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 12. С. 3–5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-03-05>
2. Сопілко І. М. Інклюзія та реабілітація військових: створення єдиного підходу для відновлення, інтеграції та підтримки ветеранів. *Юридичний вісник*. 2025. № 1(74). С. 247–256. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.74.19912>
3. Захаріна Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*. 2023. Т. 10, № 3. С. 263–275. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.1>
4. Слосанська Г., Горішна Н., Бибик Д., Криницька І. Соціальна підтримка ветеранів/ветеранок російсько-української війни та членів їхніх сімей у воєнний та повоєнний час. *Social Work and Education*. 2023. Т. 10, № 1. С. 47–62. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.5>
5. Клос Л. Є., Блавт О. З., Ковальчук О. Р. Реалізація комплексної реабілітації ветеранів російсько-української війни з інвалідністю у закладах вищої освіти. *Rehabilitation & Recreation*. 2024. Т. 18, № 3. С. 10–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.3.1>
6. Коллегаєв М. Ю. Особливості та перспективи реабілітації ветеранів війни засобами спортивно-оздоровчого туризму в Україні. *Фізичне виховання та спорт*. 2024. № 1. С. 155–161. DOI: <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-1-21>
7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12> (дата звернення: 21.10.2025).
8. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15> (дата звернення: 21.10.2025).
9. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань у сферах охорони здоров'я, реабілітації, соціального захисту та державної реєстрації окремих об'єктів санітарних заходів : Закон України від 21.08.2024 р. № 3911-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3911-20> (дата звернення: 21.10.2025).
10. Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб : Постанова Кабінету Міністрів України № 307 від 18.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/307-2024-%D0%BF> (дата звернення: 21.10.2025).
11. Цимбалюк І. О., Колосок А. В. Теоретичні основи соціально-економічної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 2. С. 140–148. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.20>
12. Жара Г. І. Фізкультурно-спортивна реабілітація ветеранів війни в умовах ветеранських просторів. *Наука і освіта*. 2024. № 3. С. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-3-3>
13. Попик Ю. В. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни. *Інклюзія і суспільство*. 2024. № 3(8). С. 104–110. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-3-14>
14. SCORE «Реінтеграція ветеранів АТО та ООС». *USAID*, 2022. URL: https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/REP_DGEUkr21_Vets-Report_FIN_UKR.pdf

15. Кравченко О. Міжсекторальна співпраця на рівні громади щодо комплексної реабілітації ветеранів та ветеранок. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 2. С. 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.14>

16. Єгоричева С. Б. Фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів війни в Україні. *Економіка і регіон*. 2024. № 3(94). С. 133–140. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3493](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3493)

17. Angel C. M., Smith B. P., Pinter J. M., Young B. B., Armstrong N. J., Quinn J. P., Brostek D. F., Goodrich D. E., Hoerster K. D., Erwin M. S. Team Red, White & Blue: a community-based model for harnessing positive social networks to enhance enrichment outcomes in military veterans reintegrating to civilian life. *Translational Behavioral Medicine*. 2018. Vol. 8, No. 4. P. 554–564. DOI: <https://doi.org/10.1093/tbm/iby050>

18. Протас О. Соціально-педагогічний супровід дітей із сімей, постраждалих у ході АТО. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2017. Вип. XXIX. С. 73–86. URL: https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/7211/1/znpkp_sp_2017_29_9%20%281%29.pdf

References

1. Holubiev, O. V. (2024). Initsiatyvy pidtrymky veteraniv na rehionalnomu rivni v Ukraini v umovakh sotsialno-ekonomichnoi kryzy [Initiatives to support veterans at the regional level in Ukraine under socio-economic crisis]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia – Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, (12), 3–5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-03-05> [in Ukrainian].

2. Sopilko, I. M. (2025). Inkluziia ta rehabilitatsiia viiskovykh: stvorennia yedynoho pidkhodu dlia vidnovlennia, intehtatsii ta pidtrymky veteraniv [Inclusion and rehabilitation of military personnel: Creating a unified approach to recovery, integration, and support of veterans]. *Iurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, 1(74), 247–256. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.74.19912> [in Ukrainian].

3. Zakharina, T. (2023). Reintehtatsiyni potentsial veteraniv yak chynnyk uspishnoi yikh reintehratsii v sotsium [Reintegration potential of veterans as a factor in their successful reintegration into society]. *Social Work and Education*, 10(3), 263–275. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.1> [in Ukrainian].

4. Slozanska, H., Horishna, N., Bybyk, D., & Krynytska, I. (2023). Sotsialna pidtrymka veteraniv/veteranok rosiisko-ukrainskoi viiny ta chleniv yikhnikh simei u voiennyi ta povoiennyi chas [Social support for veterans of the Russo-Ukrainian war and their families during and after the war]. *Social Work and Education*, 10(1), 47–62. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.5> [in Ukrainian].

5. Klos, L. Ye., Blavt, O. Z., & Kovalchuk, O. R. (2024). Realizatsiia kompleksnoi rehabilitatsii veteraniv rosiisko-ukrainskoi viiny z invalidnistiu u zakladakh vyshchoi osvity [Implementation of comprehensive rehabilitation of Russo-Ukrainian war veterans with disabilities in higher education institutions]. *Rehabilitation & Recreation*, 18(3), 10–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.3.1> [in Ukrainian].

6. Kollehaiev, M. Yu. (2024). Osoblyvosti ta perspektyvy rehabilitatsii veteraniv viiny zasobamy sportyvno-ozdorovchoho turyzmu v Ukraini [Features and prospects of veterans' rehabilitation through sports and wellness tourism in Ukraine]. *Fizychnye vykhovannia ta sport – Physical Education and Sport*, (1), 155–161. DOI: <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-1-21> [in Ukrainian].

7. Verkhovna Rada Ukrainy. (1993, October 22). Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy № 3551-XII [On the status of war veterans, guarantees of their social protection: Law of Ukraine No. 3551-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12> (Last accessed: October 21, 2025).

8. Verkhovna Rada Ukrainy. (2005, October 6). Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy № 2961-IV [On the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine: Law of Ukraine No. 2961-IV]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15> (Last accessed: October 21, 2025).

9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024, August 21). Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vrehuliuvannia okremykh pytan u sferakh okhorony zdorovia, rehabilitatsii, sotsialnoho zakhystu ta derzhavnoi reiestratsii okremykh obektiv sanitarnykh zakhodiv: Zakon Ukrainy № 3911-IX [On amendments to certain laws of Ukraine on regulation of issues in health care, rehabilitation, social protection, and sanitary registration]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/3911-20> (Last accessed: October 21, 2025).

10. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024, March 18). Deiaki pytannia mentalnoi, sportyvnoi, fizychnoi, psykholohichnoi rehabilitatsii ta profesiinoi adaptatsii veteraniv viiny: Postanova № 307 [Certain issues of mental, sports, physical, psychological rehabilitation, and professional adaptation of war veterans: Resolution No. 307]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/307-2024-p> (Last accessed: October 21, 2025).

11. Tsymbaliuk, I. O., & Kolosok, A. V. (2024). Teoretychni osnovy sotsialno-ekonomichnoi reintehratsii veteraniv u tsyvilne suspilstvo [Theoretical foundations of socio-economic reintegration of veterans into civil society]. *Humanitas*, (2), 140–148. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.20> [in Ukrainian].
12. Zhara, H. I. (2024). Fizkulturno-sportyvna reabilitatsiia veteraniv viiny v umovakh veteranskykh prostoriv [Physical and sports rehabilitation of war veterans in veteran spaces]. *Nauka i osvita – Science and Education*, (3), 17–22. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-3-3> [in Ukrainian].
13. Popyk, Yu. V. (2024). Zarubizhnyi dosvid sotsialnoi roboty z veteranamy viiny [Foreign experience of social work with war veterans]. *Inkliuziia i suspilstvo – Inclusion and Society*, 3(8), 104–110. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-3-14> [in Ukrainian].
14. SCORE. (2022). Reintehratsiia veteraniv ATO ta OOS [Reintegration of ATO and JFO veterans]. Retrieved from https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/REP_DGEUkr21_Vets-Report_FIN_UKR.pdf
15. Kravchenko, O. (2025). Mizsektoralna spivpratsia na rivni hromady shchodo kompleksnoi reabilitatsii veteraniv ta veteranok [Intersectoral cooperation at the community level on comprehensive rehabilitation of veterans]. *Humanitas*, (2), 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.14> [in Ukrainian].
16. Yehorycheva, S. B. (2024). Finansovo-ekonomichni mekhanizmy zabezpechennia reintehratsii veteraniv viiny v Ukraini [Financial and economic mechanisms for ensuring the reintegration of war veterans in Ukraine]. *Ekonomika i rehion – Economy and Region*, 3(94), 133–140. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3493](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3493) [in Ukrainian].
17. Angel, C. M., Smith, B. P., Pinter, J. M., Young, B. B., Armstrong, N. J., Quinn, J. P., Brostek, D. F., Goodrich, D. E., Hoerster, K. D., & Erwin, M. S. (2018). Team Red, White & Blue: A community-based model for harnessing positive social networks to enhance enrichment outcomes in military veterans reintegrating to civilian life. *Translational Behavioral Medicine*, 8(4), 554–564. DOI: <https://doi.org/10.1093/tbm/iby050>
18. Protas, O. (2017). Sotsialno-pedahohichnyi suprovid ditei iz simei, postrazhdalykh u khodi ATO [Socio-pedagogical support of children from families affected during the Anti-Terrorist Operation]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka – Collection of scientific works of the Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyyi National University*, XXIX, 73–86. Retrieved from https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/7211/1/znpkp_sp_2017_29_9%20%281%29.pdf [in Ukrainian].

Протас О. Л. Соціальна підтримка ветеранів і їхніх родин: моделі реабілітації та інтеграції

Метою дослідження є комплексне вивчення сучасних моделей соціальної підтримки ветеранів та членів їхніх родин в Україні. У процесі дослідження використано міждисциплінарний підхід, що поєднує елементи соціологічного, правового, психологічного й економічного аналізу. Застосовано порівняльно-правовий метод для аналізу національних і зарубіжних моделей соціальної реабілітації ветеранів; системно-структурний – для виявлення взаємозв'язків між рівнями соціальної підтримки (державним, регіональним, громадським); контент-аналіз нормативно-правових актів. У статті обґрунтовано, що соціальна підтримка ветеранів є ключовим елементом національної безпеки та соціальної стабільності, а її ефективність визначається рівнем взаємодії між державними структурами, громадами та недержавними організаціями. Визначено, що соціальна адаптація ветеранів має двоетапний характер – психологічний і соціально-економічний, які взаємодіють у процесі повернення до цивільного життя. Проаналізовано чинники успішної адаптації (родинна підтримка, громада, професійна реабілітація, ветеранські спільноти) та бар'єри (стигматизація, втрата ідентичності, обмеженість соціальної інфраструктури). Установлено, що найбільш перспективною є інтегрована модель соціальної реабілітації, яка поєднує психологічну, професійну, освітню та економічну підтримку. Схарактеризовано позитивні практики США, Канади, Ізраїлю та Скандинавських країн, де система допомоги базується на принципах партнерства, мультисекторальності й персоніфікованого підходу. Результати дослідження можуть бути використані в удосконаленні державної політики України у сфері соціальної підтримки ветеранів, розробленні місцевих програм реабілітації, створенні центрів комплексної допомоги та впровадженні програм перекваліфікації і ветеранського підприємництва.

Ключові слова: ветеран, соціальна підтримка, соціальна адаптація, соціальна реабілітація, інтеграція, соціальна робота, нормативно-правова база, бойові дії, міжсекторальна співпраця, психологічне відновлення.

Protas O. L. Social support of veterans and their families: models of rehabilitation and integration

The purpose of the study is a comprehensive study of modern models of social support for veterans and their family members in Ukraine. The research process used an interdisciplinary approach that combines elements of sociological, legal, psychological and economic analysis. The comparative legal method was used to analyze national and foreign models of social rehabilitation of veterans; the systemic and structural method was used to identify

relationships between levels of social support (state, regional, public); content analysis of regulatory legal acts. The article substantiates that social support for veterans is a key element of national security and social stability, and its effectiveness is determined by the level of interaction between state structures, communities and non-governmental organizations. It was determined that the social adaptation of veterans has a two-stage nature – psychological and socio-economic, which interact in the process of returning to civilian life. The factors of successful adaptation (family support, community, professional rehabilitation, veteran communities) and barriers (stigmatization, loss of identity, limited social infrastructure) were analyzed. It was established that the most promising is an integrated model of social rehabilitation, which combines psychological, professional, educational and economic support. The positive practices of the USA, Canada, Israel and Scandinavian countries, where the assistance system is based on the principles of partnership, multisectorality and a personalized approach, are characterized. The results of the study can be used to improve the state policy of Ukraine in the field of social support for veterans, develop local rehabilitation programs, create comprehensive assistance centers and implement retraining programs and veteran entrepreneurship.

Key words: veteran, social support, social adaptation, social rehabilitation, integration, social work, regulatory and legal framework, combat operations, intersectoral cooperation, psychological recovery.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2025 р.

Прийнято до друку 21.11.2025 р.

Опубліковано 19.12.2025 р.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

